

У вирішенні проблеми формування професійних хормейстерських навичок допоможе готовність викладача і студента до педагогічної взаємодії, співробітництва і співтворчості. Активна хорова практика, яка проходить під пильним наглядом викладача-хормейстера, є складовою частиною майбутнього професійного успіху.

Студенти, які брали участь в дослідно-експериментальній роботі, відрізняються від своїх ровесників активністю, гнучкістю мислення, їм властива рішучість, вони активні учасники різних зібрань.

Література

1. Кондрашова Л.В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы. – Кривой Рог: КГПУ. – 2007. – 213с.
2. Кречківський А.Ф. Учитель музики - хормейстер в школі // Педагогічні науки: Збірник наукових матеріалів (за підсумками роботи науково-методичної конференції “Актуальні проблеми та науково-методичні засади розвитку хормейстерських умінь учителів музики” 29 -30 листопада 2001 р.) – Суми: Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. – 5-8с.
3. Теплова О.Ю. Формування готовності до творчої самореалізації майбутнього вчителя музики: Дисс. канд. наук: 13.00.01./ КГП ім. А.М.Горького – Київ, 1985. – 212с.

А.В.Мастіпанова

ГЕОМЕТРИЧНІ ДЕКОРАТИВНІ ОРНАМЕНТИ МЕТОДАМИ КРЕСЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статье рассмотрены некоторые виды круглых и ленточных геометрических орнаментов, в основе которых лежат циркульные сопряжения, в частности предложены сопряжения без процедуры построения сопряжений, а также использование компьютерных технологий для создания орнаментов.

Geometrical decorative ornamental pattern by drawing methods using computer technologies. Some kinds of round and ribbon ornamental pattern, at the heart of which are the compasses couplings without the procedure of couplings' constructions, and also using computer technologies for ornamental pattern's creation were examined in the article.

Постановка проблеми: креслення є однією із загальноосвітніх дисциплін, які вивчаються і студентами технічних вищих навчальних

закладів, і майбутніми фахівцями художнього спрямування. У школі цій дисципліні не приділяється достатня увага. У деяких школах вона не викладається, або подається як факультатив. Це створює труднощі при вивченні креслення у вищих навчальних закладах. Деякі студенти першого курсу мають невеликі залишкові знання з креслення або не знають його зовсім.

У той же час програма по кресленню, яка б відповідала вимогам приєднання до Болонського процесу, потребує істотного поліпшення знань і умінь студентів. Тому для покращення навчання по кресленню потрібно більше уваги приділити тим розділам креслення, які стосуються спеціальності студентів.

Для студентів художньо-графічного відділення одним із таких розділів є виконання геометричних орнаментів, на прикладах яких можна зацікавити студентів вивченням елементарних геометричних побудов. Тут доцільно приділити увагу як теорії побудови геометричних орнаментів, так і використанню для цього комп'ютерних технологій.

Більшість студентів ще в школі оволоділи комп'ютерною грамотою. У вищому навчальному закладі вони одержують більш ґрунтовні навички роботи з комп'ютером, необхідні для користувача. Деякі студенти мають комп'ютери вдома, що дозволяє їм виконувати ряд завдань із застосуванням цих можливостей.

Усе це загалом дозволяє вибудувати стратегію вивчення розділів креслення, скориставшись тим невеликим числом навчальних годин, які залишилися в програмі.

Аналіз літератури. Література по декоративно-прикладному мистецтву вивчає закони композиції, колористику, прикладні дисципліни, які є суттєвими для майбутніх художників.

Геометричні побудови і циркульні спряження вивчаються майже у всіх підручниках, навчальних посібниках і наукових працях по кресленню, наприклад в [1]. Побудові геометричних орнаментів приділена увага в навчальному посібнику для художніх спеціальностей [2]. Тут автори розглядають три види геометричних орнаментів: стрічковий, сітчастий і розетку. Стрічковий орнамент – це полоса, в границях ширини якої розміщується рисунок, він, як правило, має елемент, що повторюється.

Основою сітчастого орнаменту є сітка, яка складається із однакових елементів: трикутників, квадратів, паралелограмів, шестикутників та ін.

Розета вписана у коло, розділена на певне число рівних частин, або в правильний багатокутник, вписаний у коло. Розета може бути як самостійною композицією, так і входити в неї як складова, наприклад, у стрічковий орнамент.

Але в літературі мало уваги приділяється основам побудови геометричного орнаменту.

Метою дослідження є: запропонувати способи створення геометричних орнаментів із застосуванням геометричних побудов, зокрема циркульних спряжень, які дозволяли б використовувати знання і уміння студентів художніх спеціальностей, одержані при вивченні відповідних розділів креслення і комп'ютерних технологій.

Отримані результати. Перш ніж перейти безпосередньо до дослідження геометричного орнаменту, наведемо тут кілька міркувань, які приведуть нас до однієї із особливостей геометричних побудов із циркульними спряженнями.

Розглянемо елементи фізичного процесу, показані на мал. 1. Нехай на поверхні води рухаються дві круглі плоскі краплі нерозчинної у воді речовини радіусами R_1 і R_2 . На малюнку показані: 1-й етап – зближення двох крапель; 2-й етап – дотик двох крапель; 3-й етап – прорив суміжних шарів крапель у точці дотику і виникнення спряження двох крапель із одночасним невеликим зменшенням їх радіусів; 4-й етап – мінімізація пограничного шару і виникнення нової круглої краплі радіусом $R = R_1^2 + R_2^2$.

Як бачимо, із виникненням краплі площею, рівної сумі площ двох попередніх крапель (змінюю товщини краплі тут нехтуємо) складність системи не підвищилась, а, навпаки, знизилась: замість двох крапель маємо одну.

Уявімо аналогічний розглянутому фізичному процесу інформаційно-фізичний процес (при наявності алгоритму і можливості його реалізувати), який стабілізує систему на етапі 3, тобто після виникнення спряжень. Такий процес сприятиме *різноманітності форм* складних стаціонарних систем.

Але ми не можемо стабілізувати процес, який зображений на мал. 1, на етапі 3 по своєму бажанню і не дати зростати ентропії. Увесь технічний прогрес, створений інженерами, вченими, майстрами, машини, споруди тримається не тільки на таланті і працездатності поколінь своїх творців, а і на реально існуючих закономірностях фізичних процесів.

І все ж із космічного хаосу створено новий світ, в якому приборкана ентропія, і в незліченній кількості є об'єкти, в формі яких

є, зокрема, і циркульні спряження. Однією із рушійних сил при створенні світу є інформація, яка, як відомо із теорії систем, є протилежністю ентропії. “На початку було слово...”

Нам не дано творити новий світ, але митці, художники, відображаючи реальну дійсність, можуть створювати його в своїй уяві.

Одним із найпростіших інформаційних процесів можна вважати побудову декоративних орнаментів на основі циркульних спряжень. Ознакою інформаційності такого процесу є можливість побудувати певний алгоритм його функціонування, стабілізувати процес і змусити його розвиватись по заданому плану. Як очевидно, художник, маючи бажання і волю це зробити, зможе створити план такого художнього процесу і завершити його, втіливши задум у матеріалі. Але особливість його в тому, що це процес творчо-інформаційний, а не інформаційно-фізичний. Художник не створює новий світ, а тільки впливає своєю уявою на уяву інших людей.

Таким чином, циркульні спряження можуть бути складовою інформаційного процесу незалежно від того, *створені вони природою чи в уяві творчої особистості*. Розглянемо послідовність побудови геометричних орнаментів, які мають в своєму складі циркульні спряження. При побудові геометричних орнаментів основою є елементарні геометричні побудови (проведення паралельних, перпендикулярних прямих, а також прямих під довільним кутом, проведення кіл різних діаметрів, дуг і спряжень циркульних і лекальних, ділення відрізка і кола на рівні частини). Крім того, елементами геометричних орнаментів можуть бути завитки різної природи: спряжені дуги кіл і лекальні криві типу евольвенти чи спіралі Архімеда. Різні види елементарних геометричних побудов, циркульних і лекальних спряжень описані у вказаних вище дослідженнях і навчальних посібниках, наприклад [1].

Розглянемо побудову елементів геометричних орнаментів на основі овалу і овоїда. Назвемо їх бутонами (мал. 3 а, б) і розетками (мал. 2 а). Так, на мал. 3 а показана побудова бутона. В центрі O будуюмо коло невеликого радіуса r . На віддалі OO_1 від центра O будуюмо друге коло з центром O_1 і радіусом r_1 . На основі цих кіл будуюмо овал чи овоїд із двома внутрішніми спряженнями радіусом R_1 . Потім на деякій відстані від O_1 в центрі O_2 будуюмо коло більшого радіуса r_2 і знову будуюмо овал чи овоїд дугою спряження R_2 на основі кіл з радіусами r і r_2 . Так будуюмо кілька овалів чи овоїдів на основі опорного кола радіуса r і системи кіл радіусів $r_1, r_2, r_3 \dots$ дугами спряження R_1, R_2, R_3, \dots . При цьому кола радіусів $r_1, r_2, r_3 \dots$ можуть

мати як спільний центр, так і центри, розміщені на одній прямій із центрами кіл O, O_1, O_2, O_3 . Як правило, $r_1 < r_2 < r_3 \dots$

Центри кіл O_1, O_2, O_3 , можуть лежати на дузі кола. Тоді бутон може мати вигляд як на мал. 3 б. Цим же способом можна побудувати лінійний (стрічковий) орнамент мал. 2 б, розетку, як на мал. 2 а. Її побудова виконана на основі кіл малого діаметра, центри яких розміщені на ободі великого кола на рівній відстані одне від другого. Для цього коло поділене на необхідну кількість частин. У середині великого кола проведене менше коло, яке є лінією центрів невеликих щільно розміщених кіл радіусів r так, щоб кола радіусів r внутрішнього кола лежали на половинній кутовій відстані порівняно із колами радіуса r зовнішнього кола. Після цього будують спряження кіл, які лежать на внутрішньому і зовнішньому колі їх центрів. У результаті одержуємо розетку на мал. 2 а.

Аналогічним способом можна побудувати стрічковий орнамент, розмістивши кола малого радіуса r на двох паралельних осьових лініях і на рівних відстанях на кожній осьовій лінії (мал. 2б).

Бутони і розетки будують звичайним методом побудови спряжень, коли задані радіуси спряжуваних кіл і радіус спряження, в такій послідовності: а) визначення центру спряження; б) визначення двох точок спряження і в) проведення дуги спряження заданого радіуса через дві визначені точки спряження. Причому точки спряження на колі лежать на перетині з колом лінії, яка з'єднує центр кола і центр спряження. Точка спряження на прямій – це основа перпендикуляра, проведеного із центра спряження на пряму.

Запропонуємо тут спряження іншого виду: при наявних центрах спряжених кіл і з умовою, що між ними нема інших елементів побудови. Тут не розрізняються кола, над якими проводять спряження і кола із радіусом спряження, всі кола вважаються послідовно спряженими між собою.

Таке спряження можна назвати спряженнями без процедури побудови спряжень (СБП), тому що тут нема обов'язкових згаданих вище етапів побудови. Додатковими умовами є інформація про наявність між деякими колами точок перегину і точок загострення, точок самоперетину і точок самодотику [4], які можуть бути повноцінними елементами геометричного орнаменту. Або інакше: можна вказати напрямок руху лінії, яка рухається за або проти годинникової стрілки для даного кола. Тоді точки спряження, перегину чи загострення будуються автоматично. На мал. 4 показана лінія СБП. Початок лінії – точка P , далі $O_1, O_2, O_3, O_4, O_5, O_6, O_7$ –

центри спряжених між собою кіл, точка К – кінець лінії СБП. Точка К лежить на ободі кола з центром O_7 і є кінцевою точкою побудови лінії СБП.

Розглянемо побудову лінії СБП (мал.4). Послідовно з'єднуємо точку Р і всі центри кіл. Це може бути ломана, пряма або плавна крива лінія. Радіусом PO_1 проводимо коло з центра O_1 до перетину із O_1O_2 в точці N_1 , далі проводимо дугу радіуса O_2N_1 із центром O_2 до перетину із відрізком O_2O_3 в точці N_2 і т.д., тобто проводимо кола у відповідних центрах до перетину із відрізками O_iO_{i+1} або з його продовженням (як з відрізком O_6O_7). Між колами з центрами $O_1, O_2, O_3, O_4, O_5, O_6$ розміщуються точки перегину N_1, N_2, N_4 і точки загострення N_3 і N_5 , між колами з центрами O_6 і O_7 – точка спряження N_6 . Як бачимо із мал. 4, лінія СБП не повністю відповідає умовам плавності кривої, її форма може бути довільна. Імітацію плавної кривої за допомогою лінії із циркульними спряженнями розглянуто в [6].

На мал. 5 (а, б, в, г) і мал. 6 (а, б) показані елементи декоративних композицій із лініями СБП.

Розглянемо побудову цих елементів.

На мал. 6 а на прямій розміщені точки $O_1, O_2, O_3 \dots$ на віддалі $2r$ одна від одної. З точок з непарними номерами, як з центрів проведени кола радіуса r , з точок з парними номерами як з центрів проведени кола радіуса $3r$. Товстою лінією обведена спіралевидна самоперетинаюча крива, що складається із півкіл великого і малого радіуса.

На мал. 5 (в, г) великі кола, центри яких лежать на прямій, перетинаються, малі кола лежать між кінцевими точками діаметрів великих кіл. Аналогічно попередньому прикладу товстою лінією виділена спіралевидна самоперетинаюча крива.

На мал. 5 (а, б) пряма лінія розбита на рівні відрізки, що являють собою гіпотенузи прямокутних рівнобедрених трикутників. Вершини трикутників є центрами кіл із радіусами, рівними половині катета трикутника. Точки поділу катетів пополам $M_1, M_2, M_3 \dots$ є точками дотику побудованих кіл. Ці точки дотику одночасно ділять кожне коло на дві дуги: n_1 і m_1, n_2 і m_2, n_3 і $m_3 \dots$ Якщо виділити товстою лінією послідовність дуг $n_1, n_2, n_3 \dots$, то одержимо хвилясту лінію на мал. 5 (а). При виділенні послідовності дуг $m_1, m_2, m_3 \dots$, будемо мати хвилясту лінію на мал. 5 (б).

На мал. 6 (б) представлена побудова замкнутого круглого орнаменту із розміщенням центрів кола більшого радіуса по осьовій лінії більшого радіуса. Між цими колами розміщені кола меншого

радіуса на осьовій лінії меншого радіуса. Кола більшого радіуса і меншого радіуса дотикаються. Товстою лінією виділена замкнута крива, яка складається із частин дуг більшого і меншого радіуса. Такий геометричний орнамент можна побудувати при кількості пар кіл, рівній 3, 4, 5, 6.

Як видно із мал. 5 (а) і мал. 5 (б), побудова двох орнаментів ґрунтується на одній і тій же геометричній основі, із якої виділена та чи інша послідовність дуг. Аналогічно можна розглянути елементи площ на одній і тій же геометричній основі і одержати різні орнаменти, як показано на мал.5 (в) (два орнаменти) і мал. 5 (г) (два орнаменти). Таким же способом можна побудувати багато різноманітних геометричних орнаментів, в основі яких лежить лінія СБП (мал.4), симетричних, несиметричних, стрічкових, круглих.

Як бачимо, одна і та ж геометрична лінія є основою для різних узорів в залежності від тих елементів, на яких зосереджена наша увага: одні будемо бачити ясніше, а інші взагалі не будемо бачити. Уява художника дозволяє виявити цю різницю і зробити її зримою для глядача.

На мал. 7 (1-10, 12, 13) зображені круглі і стрічкові геометричні орнаменти, створені студентами, із виконанням елементарних геометричних побудов і циркульних спряжень, а також спряжень без процедури побудови спряжень (СБП).

Деякі представлені тут геометричні орнаменти мають ефект об'ємності (мал.7 (1, 2, 3, 5, 9, 12), на мал. 7 (5) використаний ефект перспективи.

На художньо-графічному відділенні факультету КДПУ студенти вивчають основи комп'ютерної грамотності, а також спеціальні програми побудови зображень Corel Draw. Тому на 2-му курсі вони можуть успішно зорієнтуватись як за допомогою відомих їм комп'ютерних програм побудувати круглі і стрічкові орнаменти із різноманітних комбінацій опуклих і зіркоподібних багатокутників, які є елементами цих програм. Крім того, вони можуть зробити додаткові побудови в вигляді прямих і кривих ліній, застосувати перестановки, переміщення і центрування багатокутників.

На мал. 7 (11, 14, 15, 16) представлені круглі орнаменти, створені студентами за допомогою комп'ютерних програм, мал. 7 (14) має ефект об'ємності.

Комп'ютерні побудови геометричних орнаментів студенти виконують охоче. Але все ж потрібно відзначити, що такі роботи не можуть повністю замінити завдання, виконані вручну. Тому головну

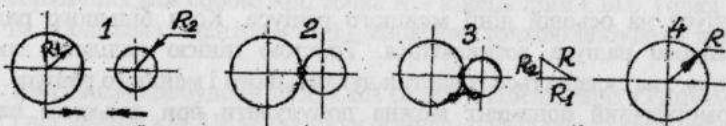

Рис.1

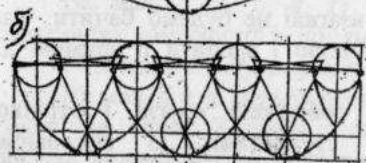
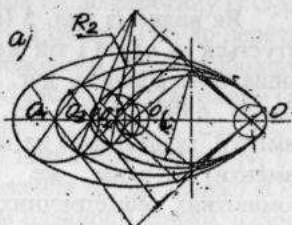
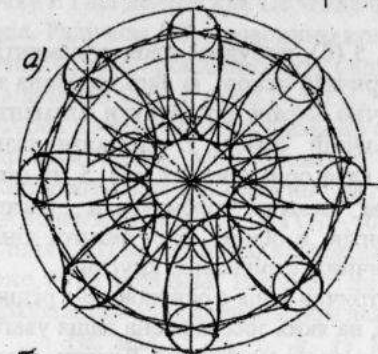

Рис.2

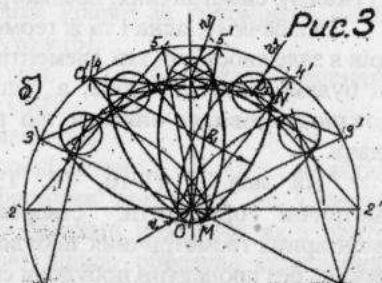

Рис.3

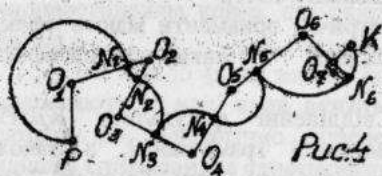

Рис.4

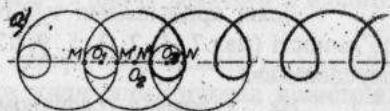

Рис.Б

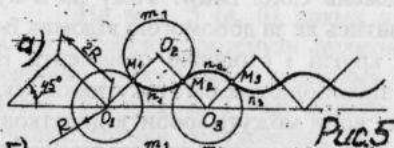
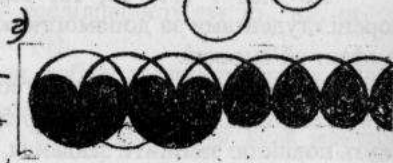
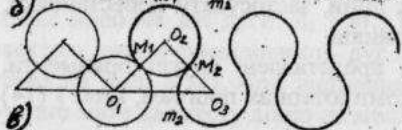
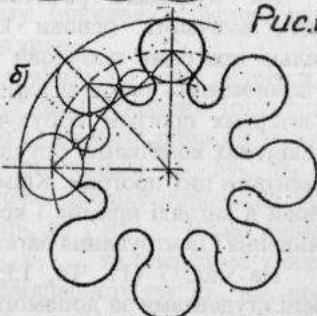

Рис.5

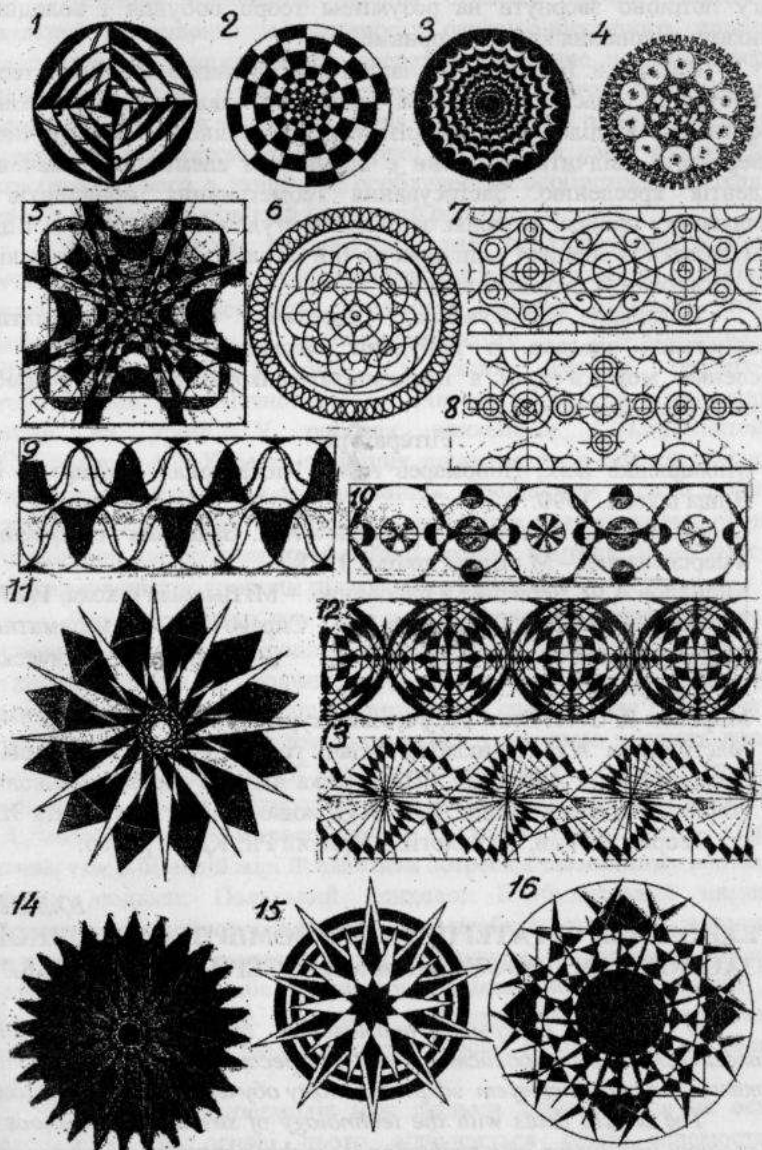

Рис. 7

увагу потрібно звернути на розуміння теорії побудов і володіння навиками виконання креслень орнаментів.

Висновки. Проведений аналіз геометричних орнаментів, теорії їх побудови і застосування при виконанні завдань на художньо-графічному відділенні Криворізького державного педагогічного університету свідчить, що вони є корисними елементами навчання студентів кресленню. Застосування геометричних орнаментів в навчальному процесі дозволяє зацікавити студентів кресленням і цим стимулювати їх знання і уміння як по цій загальноосвітній дисципліні, так і поглибити їх фахові навички.

Подальші застосування. Теоретичні основи і практика використання завдань із побудови орнаментів на заняттях по кресленню можуть бути в подальшому використані при розробці нових навчальних програм.

Література

1. Михайленко В.Е., Пономарев А.М., Инженерная графика. – К.: Вища школа, 1990.
2. Соловьев С.А., Буланже Г.В., Шульга А.К. Задачник по черчению и перспективе. – М.: Вища школа, 1978.
3. Кириллов А.Ф. Черчение и рисование. – М: Высшая школа, 1987.
4. Бронштейн И.Н. и Семендяев К.А. Справочник по математике. Государственное издательство физико-математической литературы. – М., 1959.
5. Миронов Д. Corel Draw 11, учебный курс. – М., 2002.
6. Мастіпанова А.В. Прикладні задачі геометричного креслення в декоративному мистецтві. “Педагогіка вищої і середньої школи”. Збірник наукових праць №10. Художньо-педагогічна освіта ХХІ ст.: Теорія, методи, технології. – Кривий Ріг, КДПУ, 2005.

Ю.В.Рева

ТЕХНОЛОГІЯ СТРАТЕГІЙ ТА ПРИЙОМІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

В статтє раскрыто технологию стратегий и приёмов педагогического взаимодействия как профессиональное мастерство учителя, что способствует эффективному обучению и воспитанию.

The article deals with the technology of strategies a methods of pedagogical interaction as a professional teacher's mastery which promote the effective teaching a upbringing

Успішне вирішення завдань сучасної школи передбачає подальше підвищення ефективності освітньо-виховного процесу. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє шукати резерви підвищення цього процесу в теоретичному обґрунтуванні його, різноманітні методів та засобів навчально-виховної роботи, поєднанні самостійної, відтворюючої та творчої роботи. На нашу думку, мало приділяється уваги в даний час особливостям особистості вчителя та учнів, їх взаємодії в освітній і виховній роботі.

В останній час приділяється увага психологічним аспектам навчання та виховання, особливостям діяльності вчителя і учнів, їх взаємодії та співтворчості. У цьому питанні відомий інтерес становлять роботи Я.Я.Коломінського, Л.В.Кондрашової, Н.Д.Нікандрова, О.В.Мудрика, у яких дається теоретичне обґрунтування педагогічної позиції вчителя та її ролі у взаємодії з учнями на уроці. У роботах психологів С.Л.Рубінштейна, Х.Й.Лійметса, А.У.Хараша та інших розкривається процес взаємодії особистостей вихователя та вихованців. Дослідники у своїх роботах приходять до висновку про те, що взаємодія в педагогічному процесі визначається характером професійної позиції вчителя, її активністю, цілеспрямованістю, творчим підходом до справи.

Взаємостосунки пов'язані з спілкуванням і тактом. За своєю природою педагогічна праця – повсякденне спілкування з дітьми – поглиблює любов до людини, віру в неї. Ця любов повинна бути помножена на знання законів педагогічного спілкування та стратегій і прийомів взаємодії. Саме взаємостосунки з дитиною рухають процес навчання і виховання. У цьому переконують роботи багатьох дослідників: Ю.П.Азарова, А.А.Бодалева, Н.В.Кузьміної, А.А.Леонтєва, А.В.Петровського і багатьох інших. Чим старша дитина, тим в більшій мірі їй властива потреба в емоційному контакті з іншими людьми. Польський психолог К.Обуховський визначає потребу в емоційному контакті, як необхідність для людини в двосторонніх та багатосторонніх стосунках з людьми. Людина повинна відчувати себе предметом зацікавленості і симпатії тих людей, до яких її тягне. І в той же час вона повинна відчувати свою співзвучність з цими людьми, переживаючи їх прикраси та радості [6, с.163].

Контакт та взаємодія між людьми здійснюється на основі спілкування. На основі цього відбувається обмін відомостями, знаннями, емоціями, досвідом, умінням, стосунками, ставленням до чого-небудь, до будь-кого чи до будь-чого, які співбесідники

сприймають як важливі, значущі, цінні. Інакше кажучи, як запропонував вважати педагог Х.Й.Лийметс, між людьми відбувається обмін духовними та емоційними цінностями [8, с. 60-67].

Контакт пов'язаний з педагогічним тактом. Його наявність передбачає, що вчитель досягає педагогічного ефекту, спонукаючи учня до власного прийняття рішення, до саморозвитку. Педагогічний такт досліджували К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, І.Синиця, В.та-І.Чорнокозови, Д.Самуйленко та інші вчені.

За І.Синицею, “педагогічний такт у широкому розумінні – це спеціальне професійне вміння вчителя, за допомогою якого він у кожному конкретному випадку застосовує щодо учнів найефективніший за певних обставин засіб виховного впливу” [9, с. 31].

К.Ушинський вважав педагогічний такт однією з ознак педагогічної майстерності, підкреслюючи, що саме від його наявності залежить і якість навчально-виховної роботи, і стан взаємин учителя з учнями, і авторитет педагога в очах вихованців та їх батьків [11, с. 43].

Педагогічний такт цілковито пов'язаний з спілкуванням. Спілкування – складна форма людської діяльності. Щоб педагогічний вплив не зашкодив дитині, а сприяв її розвитку, вчитель, організовуючи його, мусить бути і психологом, і психотерапевтом, вибрати правильну стратегію взаємодії. Стратегія взаємодії педагога зумовлена тим, яку парадигму виховання він вибирає: примусу чи ненасилля. Її формула: “Ти можеш і не робити того, чого я хочу, ти вільний у своєму рішенні, я не маю наміру карати тебе за невиконання, але ти матимеш нагороду за виконання” [7, с. 22].

З огляду на це, перед нами сповідь підлітка: “Мені потрібний той, хто міг би спокійно, без усякої критики вислухати мене і допомогти розібратися в самому собі. Мені потрібні люблячі очі, руки, що заспокоїли б мене. Мені також потрібен той, хто голосно і чітко скаже: “Зупинись!” Але люди не повинні читати мені нотацій, нагадувати про мої колишні дурниці. Я й сам знаю про них і відчуваю свою провину”.

Один із впливів на учня – це здійснення індивідуальної бесіди на основі діалогу, адже це – типова форма спілкування вчителя з учнем, під час якої здійснюється багато завдань: з'ясовуються причини його вчинків, відбувається ознайомлення з інтересами, створюються умови комунікативного забезпечення навчання шляхом встановлення контакту з учителем, надається допомога дитині в усвідомленні

сутності проблем і вибору продуктивного рішення, здійснюється взаєморозуміння вчителя та учня.

У процесі багаторічних спостережень та аналізу передового педагогічного досвіду ми виробили поради щодо встановлення контактів між людьми: якомога швидше знайти спільні інтереси, викликати враження, які збігаються з його власними; дружнє ставлення до людей, доброзичлива посмішка; говорити з співрозмовником, як з рівним; виявляти щире зацікавлення до іншої особи та уважно слухати її, доречними запитаннями заохочувати співрозмовника, продовжуючи бесіду; уміло забезпечувати встановлення сталих і приемних для обох стосунків; уміння пристосовуватися до поведінки людини, з якою ведеться розмова та до її термінології.

Існує ряд психологічних інструментів, які допомагають слухачеві краще проявити свою зацікавленість у співбесіднику і свою повагу до нього: емпатія, валідизація, пояснення, узагальнення.

Емпатія будується на вмінні людини бути на місці іншої людини, тобто відчувати її проблеми зсередини. Цей стан виявляється в міміці, позі, жестах, в інтонаціях, певних висловлюваннях.

Валідизація (підтвердження) – права на існування почуттів іншої людини. Людині важливо, щоб її почуття були сприйняті іншими. Вона проявляється у міркуваннях типу: “На вашому місці я відчував би те ж саме”; “Коли я потрапляв у подібні ситуації, то реагував на них так само, як і Ви” тощо.

Пояснення використовуються для того, щоб досягти кращого розуміння. Найкраще звертатися до “відкритих” запитань, які дозволяють одержати “розгорнуту” відповідь. Це запитання типу: “Що? Де? Коли? Чому?” тощо.

Узагальнення дає можливість краще зрозуміти співбесідника, тобто дає людині, яка розповідає про себе, зворотний зв'язок – інформацію про те, що її слухають і прагнуть зрозуміти.

Існує кілька способів привернення й утримання уваги слухачів: вдалий вибір теми розмови, вибір слів, побудова речень; повідомлення про щось цікаве; подавати інформацію, вести розповідь чи робити повідомлення цікаво і коротко; розповідати слухачам щось незвичне, таке, що викликає подив; гарний стиль висловлювання, конкретні факти або приклади, короткі й прості речення; починати варто з цікавого порівняння або прикладу; не затримувати увагу слухачів довгими вступами – відразу переходити до суті справи; велике значення має спосіб викладу, зміна тону й сили голосу, темп

мови, смислові паузи, виділення певних слів, жести, що без сумніву впливає на думку слухачів.

Велике значення у спілкуванні з людьми має посмішка. Це найголовніша зброя, за допомогою якої найлегше проникнути крізь панцир інших "Я". Дружня усмішка усуває настороженість або агресивність, долає всілякі перешкоди у спілкуванні з людьми.

Приязність у більшості випадків впливає на людей так само, як і усмішка. Розкриємо окремі складові приязної поведінки: ставитися доброзичливо до всіх людей довкола вас; намагатися вести розмову довірливим тоном; виявляти ініціативу в приязному ставленні до інших; привітність одного співрозмовника викликає привітне ставлення з боку іншого.

Учитель має виробити в себе здатність розуміти, яка внутрішня сутність прихована за зовнішніми ознаками, тобто, спостерігаючи, аналізувати – єдиний спосіб розвивати в собі педагогічну спостережливість.

Серед якостей, необхідних учителеві для ефективного спілкування та педагогічної взаємодії як професійної його майстерності виокремлюють такі: аутентичність (природність у стосунках), відкритість (готовність відкрити іншим свій внутрішній світ, щирість), конкретність (відмова від загальних міркувань, уміння говорити про свої конкретні переживання, думки, дії), ініціативність (схильність до діяльної позиції у стосунках із людьми).

Назвемо десять якостей особистості педагога як Генія спілкування [10, с. 88-92] : + інтерес, - тривожність, + зворотний зв'язок, \pm егоїзм, + артистизм, \pm агресивність, + оптимізм, - упередженість, + передбачення, + симпатія.

Усі названі якості й становлять той внутрішній, глибинний пласт взаємодії, підґрунтя ефективного спілкування, забезпечуючи привабливість учителя та його дій для учнів.

Майстерність спілкування вчителя й полягає саме в тому, щоб допомогти учням стати активними співучасниками взаємодії.

До всього вищесказаного пригадаємо пораду А.Макаренка: "Можна й потрібно розвивати зір, просто фізичний зір. Це необхідно для вихователя. Треба вміти читати на людському обличчі, на обличчі дитини, і це читання може бути навіть описано в спеціальному курсі. Нічого хитрого, нічого містичного немає в тому, щоб по обличчю дізнаватися про певні ознаки душевних порухів" [4, с.260].

Дуже важлива якість учителя в роботі з дітьми – це увага. Вона є комунікативним дзеркалом педагога, дає змогу орієнтуватися в

атмосфері взаємодії, тримати руку на психологічному пульсі класу або співрозмовника. Розвивати професійну увагу можна, якщо: спостерігати за дітьми, звертати увагу на всі деталі їхньої поведінки, настрої, вираз очей, міміку, пози, намагаючись оперативно і пластично реагувати на їхню поведінку. Потрібно вчитися зіставляти сьогоднішню атмосферу з учорашньою, шукати спільний психологічний знаменник взаємодії.

Детальніше зупинимось на понятті “педагогічний такт”. Якщо педагогічна техніка є формою організації поведінки вчителя, вихователя, його темпераменту, переконань, поглядів, то педагогічний такт виступає і як регулятор цієї форми, і як засіб, за допомогою якого педагог може організувати вплив на особистість дитини, вивірити результативність цього впливу [1, с.206-208]. Розкриємо тезисно сутність принципів педагогічного такту.

Одним із важливих принципів педагогічного такту є гуманістична спрямованість учителя. Гуманістично спрямований учитель намагається встановити духовний контакт з кожним учнем, відчуваючи дитину, розпізнавати її настрої і прагнення, що особливо важливо у стосунках зі слабкими, хворими й дратівливими дітьми, а також із тими, хто щиро помиляється в оцінюванні своїх дійсних вчинків і слів [12, с. 164].

Органічно пов'язаний із гуманізмом наступний принцип педагогічного такту – підхід до учнів з оптимістичною гіпотезою. Він виявляється у певній позиції вчителя та в його бадьорому настрої, у прагненні створити мажорну атмосферу в колективі, й, головне, в готовності допомогти кожному вихованцеві відчути свою силу, прагнення до духовного саморозвитку.

Наступний принцип – опора на позитивне у вихованця. Він передбачає дотримання головної лінії дії вчителя: у перевихованні учня слід починати з пошуку позитивного в його особистості, зі звернення до його гідності, щоб разом із ним, спираючись на його сильні риси, долати недоліки в поведінці.

Принцип єдності вимоги й поваги до учня. А.Макаренко сформулював гранично чітко: “Якомога більше вимоги до людини, але разом з тим і якомога більше поваги до неї”. У педагогічній діяльності вимога є важливим способом впливу на учнів. Педагогічний такт учителя дає учневі змогу побачити у цій вимозі вияв поваги до його особистості. “Коли ми від людини багато вимагаємо, то в цьому самому і полягає наша повага, саме тому, що ми вимагаємо, саме тому, що ця вимога виконується, ми і поважаємо людину” [5, с.210-211].

Позиція педагога – бути водночас і вимогливим, і добрим до учнів, виявляючи довіру й турботу.

Наступний принцип – принцип міри. Заслуга обґрунтування цього принципу в мистецтві виховання взагалі й стосовно педагогічного такту зокрема належить також А.Макаренкові, який зауважував: “За щоб ми не вхопилися в справі виховання, ми всюди прийдемо до цього питання – до питання міри, а якщо сказати точніше – до середини...” [3, с. 447].

Виявляючи повагу й вимогливість до дитини, вчитель мусить дбати про збереження власної гідності, зміцнення свого педагогічного авторитету, не припускатися вчинків, висловів, які ганьблять його наставника. Застосування цього принципу дає вчителю можливість за певних обставин розумно відступати, зберігати гідність.

Слід наголосити й на такому важливому принципі педагогічного такту, що характеризує тактику його дій, як раціоналізація негативних емоцій, що нерідко спотворюють сприймання педагогічної ситуації. Педагогові потрібно вчитися змінювати емоційні реакції на розсудливі.

Завершити розгляд принципів педагогічного такту доцільно аналізом принципу – піклування про фізичне й моральне здоров'я дитини. Вияв поваги до особистості – це не лише моральне явище, це також вплив на психічний і фізичний стан. Педагогічний такт дає змогу торкнутися цих сфер особистості дуже обережно.

Названі принципи пов'язані між собою, вони доповнюють один одного. Дотримання їх передбачає наявність у вчителя певних морально-психологічних якостей, які є передумовою педагогічного такту: любові до дітей, чуйності, витримки, принциповості, спостережливості, врівноваженості, послідовності, поміркованості, розсудливості, справедливості, доброзичливості, передбачливості, щирості, відвертості, уважності, довірливості, кмітливості, творчого мислення.

Педагогові важливо дотримуватися певних правил тактовної поведінки, розроблених психологами: бути впевненим в собі; своїм спокоєм і витримкою впливати на співрозмовника; зосередившись на співрозмовникові, здійснити мислений аналіз мотивів його поведінки, щоб врахувати його інтереси й показати свою зацікавленість у спільному вирішенні проблеми; зміцнити свою позицію щодо можливості позитивного розв'язання проблеми.

Ця тактика матиме позитивні наслідки за таких умов: якщо вчитель відкритий у спілкуванні і володіє технікою “Я

висловлювання” [2, с. 261-262]; якщо вчитель орієнтується не на минуле, а на майбутнє в стосунках, думає про досягнення успіху; якщо вміє слухати співрозмовника, не нав’язує рішення, а, виявляючи повагу до його міркувань, радиться, шукає виходу, сприйнятливого для обох сторін; якщо вчитель терплячий і толерантний; твердий у способі вирішення проблеми, але м’який з людьми у пошуках виходу.

Особливої уваги потребують такі вміння педагога: реалізувати суб’єкт – суб’єктивні стосунки, забезпечуючи обопільну активність у взаємодії; цілеспрямовано передавати ініціативу співрозмовникові, викликати його спонтанні реакції; забезпечувати єдність співрозмовників, знаходячи спільне поле взаємодії і створити почуття “ми”; орієнтуватися на відповіді співрозмовника, продовжувати його думки, а не відкидати їх; доцільно використовувати поради, активізуючи прагнення слухача їх одержати.

У конкретній ситуації кожний учитель керується певною, обраною ним, стратегією, тобто домінуючими тенденціями в його поведінці (до чого він схильний у взаємодії з учнями, їхніми батьками – обов’язково перемогти, наполягаючи на своєму, чи спільно розібратись у ситуації і разом знайти оптимальний вихід із неї).

Уміння аналізувати ситуацію й вибирати конструктивне рішення – ознака майстерності педагога. Уся його діяльність – нескінченний ланцюг ситуацій. У центрі всіх педагогічних ситуацій – інтереси дитини. Спілкуючись із нею, її батьками, колегами, учитель дотримується головної мети – розвитку вихованця, використовуючи при цьому різні стратегії.

Учені використовують п’ять основних стратегій взаємодії: суперництво, уникнення, пристосування, компроміс, співробітництво.

1. Конкуренція, або суперництво, прагнення стати центром ситуації. При такій стратегії погляди, потреби інших учасників взаємодії не сприймаються як значущі. Стратегія конкуренції – це активний, майже агресивний наступ, коли людина прямує до розв’язання конфлікту, незважаючи на інших.
2. Дотримуючись стратегії уникнення, людина відсуває появу конфліктної ситуації якомога далі, сподіваючись, що все розв’яжеться само собою, або керуючись принципом “де незгода, там часто шкода”.
3. Стратегія пристосування передбачає взаємне або одностороннє прилаштування партнерів. Людина прагне взаємодіяти з іншою людиною, не обстоюючи своїх інтересів, погоджується робити те, що вона хоче.

4. Головною ознакою стратегії співробітництва є прагнення разом із партнерами підійти до ефективного розв'язання конфліктної ситуації.
5. Стратегія компромісу передбачає схильність не загострювати стосунки в конфліктах. Обидві сторони частково задовольняють власні потреби та бажання свого партнера. Їх задовольняє зовнішня сторона поведінки [12, с. 13-32].

Використання тієї чи іншої стратегії зумовлюється реальними передумовами взаємодії.

Удосконалення системи взаємодії вчителя з учнями на уроках нині сприймається як істотний резерв поліпшення якості шкільного навчання, активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їх пізнавальних інтересів. Дуже важливо, щоб урок був для учнів своєрідним діалогом з учителем.

Урок повинен цікавити учня, бути орієнтованим на забезпечення його природних пізнавальних потреб, з одного боку, і стимулювати нові пізнавальні інтереси, поглиблювати їх – з іншого. Учень на уроці має реалізувати власний творчий потенціал – знання, здібності, вміння, відчувати себе в ситуації успіху, вірити у свою спроможність розв'язувати пізнавальні завдання. Для дітей важливо відчувати на уроці зацікавленість учителя у спільній з ними діяльності.

Під час дослідно-експериментальної роботи (ЗОСШ №37 та ЗОСШ №78 м.Кривого Рогу, Дніпропетровської області) примінялась технологія “Генератори-критики” вчителем фізики Міщук Т.С., де педагог ставить проблему, яка не вимагає тривалого обговорення та розрахунків. Формуються дві групи. Перша група учнів – це генератори. Вони дають як можна більше число варіантів розв'язків проблеми, які можуть бути самими фантастичними. Все це робиться без попередньої підготовки. Ніхто один одного не критикує. Приймаються всі рішення. Робота проводиться швидко. (Групи не більше семи чоловік).

Друга група (критики) одержує ці пропозиції і вибирає найбільш придатні. Педагог так направляє роботу учнів, щоб вони могли вивести те чи інше правило, закон, закономірність, розв'язати якусь проблему, звертаючись до свого досвіду і знань.

А вчитель фізики Решетник В.Г. застосовує у своїй роботі технологію “Малі групи (альтернативи)”. Педагог викладає тему і дає можливість висловитися декільком учням, фіксує увагу на двох-трьох підходах до проблеми, що часто зустрічаються. Учні пропонуються розбитися на малі групи “Прихильників” тієї чи іншої думки. Після

короткої роботи в групах лідери захищають свою точку зору. Педагог робить аналіз виступів, розвиває їх і викладає далі матеріал уроку.

Учителі В.Г.Решетник та Т.Є.Міщук також використовували такі прийоми роботи, як: “Шукаю помилки”, “Атака думок”, “Майстерня”, “Пропуск”, “Синтез думок” тощо, де примінялися своєрідні стратегії та прийоми взаємодії.

У процесі дослідно-експериментальної роботи ми виробили характеристики уроків та позаурочних дійств, які будуються на ґрунті стратегій та прийомів педагогічної взаємодії з учнями, що дає ефективні результати в освітньо-виховній роботі:

- рівність особистісних позицій учителя й учнів в освітньо-виховному процесі, який будується на ґрунті діалогічної чи полілогічної взаємодії вчителя з учнями, полягає в тому, що вчитель сприймає учнів як особистості і реагує на них як особистість, в особистісному включенні вчителя і учнів у розв’язання дидактичних та виховних завдань;
- наявність контакту, емоційно-інтелектуальної спільності між учителем та учнями – відчуття учнями у спілкуванні з учителем своєї психологічної захищеності; доброзичлива, творча атмосфера уроку чи позаурочного заходу;
- високий рівень мотивації навчально-виховної роботи учнів – активність у пізнавальній діяльності; свідомий характер навчання і виховання; забезпечення успіху;
- оптимальне співвідношення між свободою учня у виборі змісту, методів навчання і виховання та педагогічним керівництвом його діяльністю; збільшення кількості елементів навчальної і виховної діяльності в роботі учнів;
- творче самопочуття вчителя і учнів під час роботи на уроці та в позаурочний час, відчуття ними задоволення від спільної праці; реалізація потреби учнів у персоналізації, в суспільному визнанні.

Висновок. Дослідження показало, що технологія стратегій і прийомів педагогічної взаємодії створює умови для морального становлення особистості учня, гуманістичних стосунків серед учасників освітньо-виховного процесу; стимулює позитивні емоції та процес мислення; сприяє самовдосконаленню і самореалізації школярів та ефективному засвоєнню знань.

Література

1. Азаров Ю.П. Такт педагогический // Педагогическая энциклопедия: В 4т. – М., 1960. – Т.4.
2. Корнелиус Х., Фейр Ш. Выиграть может каждый. – М., 1992.

3. Макаренко А.С. Твори: В 7 т. – К., 1954. – Т.4.
4. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8 т. – М., 1986. – Т.4.
5. Макаренко А.С. Педагогіка індивідуальної дії: Деякі висновки з мого педагогічного досвіду // Твори: В 7т. – К., 1954. – Т.5.
6. Обуховский К. Психология влечений человека. – М., 1972.
7. Орлов Ю.М. Проблемы ненасилия в педагогике // Педагогика. – 1998. -№4. – С.22.
8. Проблемы общения и воспитания. – Тарту, 1974. – Ч.1.
9. Сеница І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя. – К., 1981.
10. Страхов Н.В. Научно-исследовательская работа кафедры психологии Саратовского пединститута. – Саратов, 1981.
11. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання // Твори: В 6т. – К., 1952. – Т.4.
12. Чорнокозова В.М., Чорнокозов І.І. Етика вчителя. – К., 1969.

С.О.Смолова

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

В статье рассматривается эффективность использования интерактивных методов обучения в процессе вузовской подготовки будущих учителей иностранных языков.

In article to be considered effectiveness of using interactive methods of teaching in institution of higher educational in the process of preparing future teachers of foreign languages.

Проблема підготовки педагогічних кадрів, пошук шляхів модернізації вузівського педагогічного процесу актуальна сьогодні як ніколи. Болонська угода Європейських країн загострило питання якості сучасної освіти й підготовки педагогічних кадрів, здатних виконати соціальне замовлення. Орієнтири на загальнолюдські суспільні цінності потребують використання нових підходів до змісту та способів викладання фахових знань у формуванні майбутнього конкурентноздатного спеціаліста. Університетський досвід викладання гуманітарних дисциплін на теренах загальноєвропейського освітнього простору свідчить про те, що будь-який навчальний курс вищої школи ґрунтується на принципах варіативності, гнучкості, свободи вибору – тобто тих принципах, які покликані у перспективі сформувані демократичний світогляд молодого людини, майбутнього педагога-

фахівця. Формування творчої особистості педагога з високим рівнем професіоналізму можливе при використанні інтерактивних методів навчання в процесі фахової підготовки майбутніх вчителів.

Слід відзначити, що поняття “інтерактивні методи”, “інтерактивні технології” тощо у науковій літературі тільки-но розробляються. Разом з тим, “інтерактивний” походить від англійського “inter” – взаємний та “act” – діяти. Отже, “інтерактивний” означає здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу із чим-небудь (наприклад, комп’ютером) або ким-небудь (людиною). Таким чином, інтерактивні методи навчання – це, насамперед, навчання, під час якого здійснюється взаємодія того, хто навчає, з тими, кого навчають, та, водночас, діалог між тими, кого навчають – один з одним та з навчальною групою. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою.

Звідси зрозуміло, що інтерактивні методи, перш за все, реалізуються у корпоративній формі навчання, яка передбачає роботу у малих групах або парах, поєднаних спільною навчальною метою. Учасники інтерактивної взаємодії не тільки спілкуються, а й за допомогою міміки, жестів, дій, вправ вступають у стосунки один з одним та з групою, вирішуючи спільні завдання.

Упровадженням інтерактивних методів та навіть інтерактивних технологій у навчальний процес вищої та середньої школи активно займаються Д.Джонсон, Л.Кондрашова, І.Зязюн, О.Семенова, Л.Пироженко, О.Пометун, Г.Фрейман, О.Якубовська та інші.

Застарілі підходи у вузівському навчанні, які передбачають лише просту передачу знань від викладача до студента не є ефективними в процесі професійної підготовки. Професійна підготовка майбутніх вчителів іноземної мови, котрі володіють ґрунтовними базовими знаннями, комунікативними вміннями, навичками іншомовного спілкування, конструктивного розв’язання конфліктних ситуацій, умінням регулювати свій емоційний стан, працювати в команді передбачає активне використання в процесі вузівського навчання інтерактивних методів.

Психологічною основою інтерактивних методів є декілька важливих закономірностей. Виявлено, що краще засвоєння людиною фактів, явищ, усвідомлення норм і цінностей відбувається у процесі безпосередньої практичної діяльності, коли інформація подається у всіх можливих видах її представлення (вербальному, наочному,

звуковому та ін.) та якщо у цій діяльності людина має змогу навчати інших, тобто у і процесі взаємонавчання.

Отже, складовою частиною інтерактивних методів є імітаційно-ігрова діяльність: учасники якої надають і приймають допомогу та підтримку, обмінюються інформацією й “матеріальними ресурсами”, навчають один одного вести дискусію та аргументувати. Разом з тим, зарубіжні дослідники Е. Форман, Д. Джонсон, Р. Джонсон, Е. Джонсон-Холубек схиляються до думки, що рушійною силою розвитку особистості при цьому є соціокогнітивний конфлікт між точками зору учасників групи, який сприяє розвиненню кмітливості, збуджує потребу оволодівати знаннями та їх переосмислювати.

І.Зязюн, М.Тарасевич, В.Семиченко, В.Кан-Калик, Л.Кондрашова, М.Смульсон трактують педагогічний діалог як дію у педагогічному процесі, яка дає можливість кожному партнерові для самовираження у спілкуванні. Засвоєння навичок діалогу ефективно відбувається в процесі формування свідомого орієнтування у структурі діалогу, засвоєння знань про фази діалогу, стратегії його ведення. Виробленню цих якостей сприяють дискусійні інтерактивні вправи.

Інтерактивна вправа “Дебати” вважається однією з найбільш складних способів обговорення дискусійних проблем, оскільки передбачає спеціальну технологію їх вирішення по заздалегідь засвоєній схемі. Дискусія при цьому виступає як психотехнічна процедура, оскільки спеціально орієнтована не стільки на набуття знань, а скільки на загальний розвиток особистості студента. У ході інтерактивних дебатов надається можливість не тільки побачити проблему з різних боків, але й прийняти іншу точку зору, зробити аналіз і аргументацію, повернутися до власної збагаченої точки зору.

Дебати передбачають корпоративну форму вирішення проблеми, причому поділ на протилежні точки зору набуває найбільшої гостроти, оскільки учасникам необхідно готуватися й публічно обґрунтовувати правильність своєї позиції. Учасників дебатов організатор розбиває на 3-4 групи тому, що наявність лише 2-х груп з полярними точками зору не дозволяє повністю реалізувати можливості цієї інтерактивної вправи. При підготовці майбутніх вчителів разом із розвитком особистісних рис студентів, одночасно формуються необхідні їм професійні якості.

Важливими моментами групової роботи є опрацювання змісту і подання групами результатів колективної діяльності. Залежно від

змісту та мети навчання можливі, наприклад, такі варіанти організації групової роботи студентів.

“Діалог”. Суть його полягає в спільному пошуку групами узгодженого рішення. Це знаходить своє відображення у кінцевому тексті, переліку ознак, схемі тощо. Діалог виключає протистояння, критику позиції тієї чи тієї групи. Всю увагу зосереджено на сильних моментах у позиції інших.

Студентська група об'єднується у 5-6 робочих груп і групу експертів з сильних студентів. Робочі групи отримують 5-10 хвилин для виконання завдання. Група експертів складає свій варіант виконання завдання, стежить за роботою груп і контролює час. По завершенні роботи представники від кожної робочої групи на дошці або на аркушах паперу роблять підсумковий запис. Потім, по черзі, надається слово одному доповідачеві від кожної групи. Експерти фіксують спільні погляди, а на завершення пропонують узагальнену відповідь на завдання. Групи обговорюють і доповнюють її.

“Синтез думок”. Дуже схожий за метою та початковою фазою на попередній варіант групової роботи. Але після об'єднання в групи і виконання завдання студенти однієї групи передають свій варіант іншим групам, які доповнюють його своїми думками, підкреслюють те, з чим не погоджуються. Опрацьовані таким чином аркуші передаються експертам, які знову ж таки зіставляють написане з власним варіантом, роблять загальний звіт, котрий обговорює вся студентська група.

“Спільний проект”. Має таку саму мету та об'єднання в групи, що й діалог. Але завдання, які отримують групи, різного змісту та висвітлюють проблему з різних боків. По завершенні роботи кожна група звітує і записує на дошці певні положення. В результаті з відповідей представників груп складається спільний проект, який рецензується та доповнюється групою експертів.

“Пошук інформації”. Різновидом, прикладом роботи в малих групах є командний пошук інформації (зазвичай тієї, що доповнює раніше прочитану викладачем лекцію або матеріал попереднього заняття, домашнє завдання), а потім відповіді на запитання. Цей інтерактивний метод використовується для того, щоб оживити сухий, іноді нецікавий матеріал.

Для груп розробляються запитання, відповіді на які можна знайти в різних джерелах інформації (підручники; довідкові видання; доступна інформація на комп'ютері; тощо). Студенти об'єднуються в групи. Кожна група отримує запитання по темі

заняття. Визначається час на пошук та аналіз інформації. Наприкінці заняття заслуховуються повідомлення від кожної групи, які потім повторюються і, можливо, розширюються всією групою учнів.

“Коло ідей”. Метою “Кола ідей” є вирішення гострих суперечливих питань, створення списку ідей та залучення всіх студентів до обговорення поставленого питання. Технологія застосовується, коли всі групи мають виконувати одне і те саме завдання, яке складається з декількох питань (позицій), які групи представляють по черзі.

Коли малі групи завершують виконувати завдання і готові подати інформацію, кожна з них по черзі озвучує лише один аспект проблеми, що обговорювалась. Продовжуючи по колу, викладач запитує всі групи по черзі, поки не вичерпаються ідеї. Це дасть можливість кожній групі розповісти про результати своєї роботи, уникаючи ситуації, коли перша група, що виступає, подає всю інформацію.

Як варіант, можуть подаватись по колу результати не тільки групової, а й індивідуальної роботи. Цей метод є ефективним для вирішення проблемних питань. Для створення списку думок, точок зору можна попросити кожного студента по черзі запропонувати одну ідею усно або написати свою думку чи ідею на картці-індексі без імені. Викладач збирає всі картки і складає список зазначених у них ідей на дошці або починає дискусію, користуючись інформацією з карток.

Мікрофон надає можливість кожному студенту сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Щоб організувати роботу необхідно поставити запитання групі студентів, запропонувати якийсь предмет (ручку, олівець тощо), який виконуватиме роль уявного мікрофона. Студенти передаватимуть його один одному, по черзі беручи слово. Надавайте слово тільки тому, хто отримує уявний мікрофон. Вчити студентів говорити лаконічно й швидко (не більше ніж 0,5-1 хвилину).

Наведемо приклад використання інтерактивного методу “Мікрофон” під час вивчення теми “Мода і час”.

Lehrer. Liebe Kinder! Ihr seid jung und wollt jeden Tag schön und modisch aussehen. Jeder von euch möchte seinen eigenen Kleidungsstil haben. Es gibt ein Sprichwort “Wer die Wahl hat, hat die Qual”. Habt ihr dieses Sprichwort gehört? Ist es leicht, modische Kleidungsstücke zu wählen? Was bedeutet modisch aussehen? Ihr könnt eigene Meinungen zu dieser Frage äußern. Wir haben ein Mikrofon und jeder sagt seine Meinung

vor diesem Mikrofon. Wir wählen den Sekretär und er schreibt die Grundmeinungen der Mitschüler in Ovalen des Wort-Igels.

(Студенти передають один одному мікрофон і коротко висловлюють свої власні думки.)

Student 1. Ich meine, dass jeder Mensch einen guten Geschmack haben muss. Die Kleidung muss bequem sein.

Student 2. Meiner Meinung nach, sind Mädchen und Jungen heutzutage modebewusst. Ich mag modische Kleidung auch.

Student 3. Ich finde, dass wir praktische Klamotten tragen müssen. Ich ziehe alles, was mir gefällt, an.

Student 4. Mode ist so veränderlich! Heute ist das modisch und morgen schon etwas anderes. Ich habe einen eigenen Stil. Ich mag blaue Jeans, ein T-Shirt und bequeme Turnschuhe.

Student 5. Ich verstehe, dass die Kleidung dem Wetter entsprechen muss. Beim kalten Wetter trage ich eine Jacke oder einen Mantel, ein Mütze, Schuhe und Handschuhe. Im Sommer trage ich leichte bunte Sommerkleidung.

Student 6. Ich finde, dass der Mensch mit der Kleidung seinen Geschmack zeigt. Man muss gut kombinieren können und über die Farben nachdenken. Die Harmonie der Farben ist sehr wichtig.

Student 7. Mir gefallen bequeme und praktische Waren guter Qualität. Teure Markenkleidung kaufen mir die Eltern selten. Heute trägt jeder, was er will: nach seinem Wunsch und seinem Geschmack.

Student 8. Ich meine so: jeder Junge und jedes Mädchen wollen einzigartig sein und aussehen. Das ist ihr Recht. Die Mode ist für junge Leute sehr wichtig. Viele Jugendlichen möchten die Kleidung nach letzter Mode tragen. Ich glaube, dass diese Kleidung sauber, modern und bequem sein muss.

Отже, використання інтерактивних методів навчання у процесі фахової підготовки майбутніх вчителів іноземних мов сприяє ґрунтовному засвоєнню професійних знань, вмій та навичок, розвитку професійних здібностей та професійних установок, формуванню компетентності та професіоналізму майбутнього вчителя, орієнтації на творчу професійну діяльність.

Література

1. Кондрашова Л.В. Проблеми вищої школи у світлі національної доктрини розвитку освіти України // Вища освіта України. – №1. – 2003. – С.39 - 43.
2. Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – Вип. 18. – К.: ІЗИН, 1996. – 152 с.

3. Педагогічні технології у неперервній освіті / С.О.Сисоєва, А.М.Алексюк, П.М.Воловик та ін. / За заг. ред. С.О.Сисоєвої. – К.:ВППОЛ, 2001. – 501с.

В.В.Ревенко

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

В статье рассматриваются некоторые проблемы внедрения интерактивных технологий в учебный процесс вузов. Сделана попытка теоретически обосновать систему дидактических условий использования интерактивных технологий в процессе обучения будущих учителей.

The article deals with the problems of introduction of interactive technologies into the educational process. The attempt to substantiate the system of didactic conditions of interactive technologies effective use in future teachers' training has been made.

Постановка проблеми. Суттєве оновлення педагогічної освіти та підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів неможливі без системного впровадження нових навчальних технологій, які роблять процес навчання більш ефективним. Ці технології спрямовані, у першу чергу, на формування широкоосвіченої творчої особистості, здатної до прийняття нестандартних рішень, самоосвіти та саморозвитку. Одними з таких технологій є інтерактивні технології навчання. Останніми роками спостерігається їх поступове впровадження у навчальний процес вищих навчальних закладів. Інтерактивні технології є універсальними і можуть бути використані в рамках вивчення будь-якого предмету. Особливого значення вони набувають у процесі підготовки вчителів гуманітарних спеціальностей, зокрема вчителів-словесників. Інтерактивні технології мають ряд переваг у порівнянні з традиційними методами навчання, але, незважаючи на це, їх впровадження відбувається з певними труднощами.

Аналіз останніх досліджень. Використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі розглядають відомі науковці М.В.Кларін, Л.В.Пироженко, О.І.Пометун та ін. Ряд аспектів даної проблеми знайшли відображення у дисертаційних дослідженнях вітчизняних та російських авторів останніх років: Винокурової М.І., Добриніної Т.Н., Єльнікової О.В., Рафікової Р.М., Уткіна С.М., Шолохової Н.С. та ін. Актуальним та недостатньо розробленим є

питання визначення дидактичних умов, тобто таких чинників навчального процесу, що забезпечують ефективність впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес вищих навчальних закладів освіти.

Метою нашої статті є спроба теоретично обґрунтувати дидактичні умови застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Під інтерактивними технологіями розуміють “сукупність педагогічних технологій, котрі складають педагогічну систему, засновані на спільній діяльності, що здійснюється засобами комунікації та має проблемно-пошукову природу” [1, с.9]. Визначальною рисою інтерактивних технологій є взаємодія, співробітництво, творча співпраця. Інтерактивні технології мають ряд переваг на відміну від традиційного навчання. По-перше, вони передбачають встановлення суб’єкт-суб’єктних відносин між учасниками процесу навчання через створення діалогічного педагогічного середовища. По-друге, вони забезпечують особистісну зацікавленість, інтелектуальний та творчий розвиток студентів. По-третє, вони сприяють більш активному включенню у роботу. Психологами доведено, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити процент засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість студента, а й на його почуття, волю. Найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5%, читання – 10%), а найбільших – інтерактивного (дискусійні групи, практика через дію – 75%, навчання інших чи негайне застосування – 90%) [6, с.11].

Питання умов, що впливають на успішність організації групової роботи, висвітлювалося у дослідженнях М.Д.Виноградової, І.Б.Первіна, В.В.Котова, В.Оконь та ін. Автори монографії “Педагогічні технології у неперервній професійній освіті” [4] вважають, що при організації групової роботи необхідно враховувати зовнішні та внутрішні умови. Зовнішні: мета, зміст завдання, зовнішні обставини, пов’язані з навколишнім середовищем. Внутрішні чинниками є значення завдання для учнів, кількісний та якісний склад групи, характер міжособистісних відносин. Важливою умовою є підготовленість учнів до групової роботи (ставлення до вирішення завдань у складі групи, їх зацікавленість, рівень взаємовідносин в академічній групі, попередня установка на таку форму роботу) [4, с.117].

Практика показує, що у більшості випадків на заняттях переважає фронтальна (колективна) форма організації навчального

процесу у системі “викладач-студенти”. Інтерактивні технології впроваджуються, але у недосконалому вигляді та за власної ініціативи викладачів. Дослідження рівня використання інтерактивних технологій на різних етапах вивчення теми, отримане шляхом анкетування викладачів, показало, що найчастіше інтерактивні технології використовуються на етапі закріплення матеріалу, під час виконання завдань репродуктивного та творчого характеру.

Аналіз базових навчальних посібників, які застосовуються, наприклад, при вивченні англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах, показав, що структура тільки деяких з них передбачає виконання завдань за інтерактивними технологіями. Найбільш вдалим у цьому розумінні посібником виявився “Cutting Edge” видавництва “Longman”. Даний підручник містить форми роботи за схемами “студент-студент”, “студент-мікрогрупа”, “студент-академгрупа”. У решті навчальних посібників (В.В.Янсон, Л.В.Свистун “Практичний курс англійської мови”, В.Д.Аракін “Практический курс английского языка”) пропонується досить обмежена кількість вправ для роботи за інтерактивними технологіями.

Аналіз стану використання інтерактивних технологій засвідчує, що переважна більшість викладачів використовують такі інтерактивні методи, як “мозковий штурм”, рольові та ділові ігри, метод проектів, аналіз ситуацій, дискусії. Але викладачами відзначаються певні труднощі, які стоять на перешкоді більш успішному впровадженню інтерактивних технологій у процес навчання. Це, по-перше, відсутність готовності студентів до роботи за інтерактивними технологіями. По-друге, це відсутність навчально-методичного забезпечення. Враховуючи вищесказане, нами зроблено припущення про те, що більш ефективне впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес можливе, якщо дотримуватися системи таких дидактичних умов:

1. Комплексне та систематичне використання інтерактивних технологій у органічному поєднанні із традиційними методами. Ця мета може бути досягнута шляхом створення навчально-методичного посібника, складеного згідно із робочою програмою, з набором завдань для виконання за інтерактивними технологіями. Ми погоджуємося з думкою О.І.Пометун [6,17] про те, що інтерактивні технології слід впроваджувати послідовно, починаючи з найбільш простих (робота в парах, малих групах, мозковий штурм), а потім переходити до більш складних. Також необхідно організувати навчання викладачів теоретичним основам інтерактивного навчання,

практичним результатом якого буде перехід від фрагментарного використання інтерактивних технологій до систематичного.

2. Створення сприятливої психологічної атмосфери на занятті. На нашу думку, цього можна досягти двома шляхами. По-перше, необхідно забезпечити мотивацію колективної творчої діяльності студентів на занятті. Створення штучної ситуації успіху є одним із варіантів вирішення цієї проблеми. По-друге, необхідним є встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем та студентами. Суб'єкт-суб'єктні відносини виникають на основі оптимального педагогічного спілкування. Роль педагогічного спілкування у навчальному процесі надзвичайна. Як вважає В.А.Кан-Калік, його змістом є "обмен информацией, оказание воспитательного воздействия, организация взаимоотношений с помощью коммуникативных средств" [2, с. 12]. А.А.Леонтьев підкреслює, що "оптимальное педагогическое общение – такое общение учителя со школьниками в процессе обучения, которое создает наилучшие условия для развития мотивации учащихся и творческого характера учебной деятельности, для формирования личности школьника, обеспечивает благоприятный эмоциональный климат обучению" [3, с.13].

3. Розвиток навичок спілкування і співробітництва у студентів. Компонентами співробітництва є: позитивна взаємозалежність; особистісна взаємодія, що стимулює діяльність; індивідуальна і групова підзвітність; навички міжособистісного спілкування і спілкування в невеликих групах; обробка даних про роботу групи [6, с.28]. Позитивна взаємозалежність означає розуміння кожним членом групи, що він є успішним лише тоді, коли успішні всі члени групи, і що успіх всієї групи залежить від особистого внеску кожного із учасників. Особистісна взаємодія передбачає взаємодопомогу, взаємопідтримку у процесі виконання спільного завдання. Індивідуальна і групова підзвітність означає відповідальність кожного члена групи за свою частину роботи та відповідальність групи за досягнення своїх цілей. Навички міжособистісного спілкування - це "навички керівництва, прийняття рішень, вироблення довіри, спілкування й улагоджування конфліктів" [6, 30]. Наявність таких навичок є надзвичайно важливою для забезпечення успіху навчання. Обробка даних про роботу групи – це аналіз діяльності групи, визначення способів поліпшення ефективності роботи.

Спілкування передбачає дотримання певних правил ведення дискусії:

- говоріть по черзі, а не всі одночасно;
- не переривайте того, хто говорить;
- критикуйте ідеї, а не того, хто їх висловлює;
- поважайте всі висловлені думки;
- не змінюйте тему дискусії;
- намагайтеся заохотити до участі в дискусії інших [5].

Висновки. Як свідчить теорія і практика, комплексне та послідовне застосування інтерактивних технологій сприяє досягненню навчальних цілей, забезпеченню інтелектуального та творчого розвитку майбутніх учителів. Застосовуючи інтерактивні технології, викладачу слід, по-перше, обґрунтовано і правильно добирати завдання для виконання за інтерактивними технологіями, по-друге, підготувати студентів у психологічному та комунікативному аспектах до виконання цих завдань. Перспективними напрямками подальшого дослідження цього питання є створення навчально-методичного комплексу, який базується на принципах інтерактивного навчання.

Література

1. Єльнікова О.В. Управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти України. – К., 2005. – 20с.
2. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1987. – 190с.
3. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М.: Знание, 1979. – 46с.
4. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О.Сисоєва, А.М.Алексюк, П.М.Воловик, О.І.Кульчицька, Л.Є.Сігаєва, Я.В.Цехмістер та ін.; За ред. С.О.Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2002. – 502с.
5. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник. – К.: АПН, 2002. – 136с.
6. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. За ред. О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192с.